

TÓTH BÉLA

Tiszajárás

IX.

A VADORZÓ

Baly János erdészkalauzomnak különösen megremegett a hangja, amikor a nagyvadakat prédáló vadorzóról beszélt. A vadorzónak nincs ideje, hogy kiválassza, mire van szüksége. Amit meglát, azt lövi, hurkozza, kutyáztatja. A fánckotlót a fészkeről is leüti, a szoptatós őzet a gidájával együtt elrekkenti, vagy megsebesítve elhagyja. Fegyverük a vágott csövű, sörétes köpő, de hallom pukkanását a dugott katonapuskának, hallom csettenését a légpuskának, tudok parittyavadászatról, csapdázásról...

És föltámadóban van egy veszedelmes vadorzóváltozat, a zugagarászat. Kutyát tartani manapság nem tilos. Bárki bármilyen kutyát tarthat, a kínai pincsitől a nyúlágárig.

Itt az agarászatnak hagyományai voltak a régi világban. Valamikor Mátészalka volt az úri agarászat tenyésztő központja. És Nagyecsed. Ma egy nyúlágáért megadnak 4000 forintot, de az, ha kitanítják, elkapja az őzet is. Nem ugat, nem durrog.

Nem tudom elfogni, minden kutya nyomába nem szegődhetnek, örökös gyanúsító följelentéseket nem tehetek. De a nyomukat látom.

Némely számon tartott őznek a kutyamarcangolta tetemére bukkanok. Vagy az agancsáért, bőréért marcangolattják szét, vagy a húsa, combja egy részéért. A többi ott marad szomorúan tanúskodó martaléknak.

Persze a vadásztársaságok szemével sokszorozódik a szemem. Nekik is érdekük, falubelijük az illető, hát hajtsák az igazukat ők is. Fogdosnak is el közülük, megbüntetik őket. Aztán újra kezdődik a játék.

Az orvvadász nem járhat el messzire a maga lakásától. Mert az elejtett vadat nem tudja hazavonszolni a hetedik határból. Persze a cselebbek tíz vadásztársaság, vadór, kerülő eszén is túljárnak. Ismerek igazit. Ha érdekli, menjünk el hozzá. Szíves ember és ezereszű. Még nem bizonyítottam rá semmit, bár sokat beszélgettem vele. Tudja a módozatokat, úgy mondja, ő is másoktól hallotta, hogy kell, mint kell. És minden a múlté. Amikor beszorítom, hogy maga is orvvadász, úgy válaszol: fogjanak meg benne! Hát nem tudtuk sohase megfogni. Szerencséje is volt, megérzése, tudása, bátorsága, ősi ösztönei.

Amíg az árvíz után teljesen megújult Panyolán a vadorzó házához érünk, értésemre adódik, hogy illik haragudni. Talán nem szándékosan akar Baly engem az oldalára fogni, hisz bármennyire sajnálom az orozva elejtett özanyát, haragomat nem használhatom a bácsi ellen. Annyit érne az az ügynek, mint halottnak a csók.

Itt is minden újszagú. A frissen festett vaskerítés, a kóporos ház falai, a belső udvarválasztók.

Jóska bácsi úgy fogad bennünket, mintha éppen ránk várt volna. Őszbe csavarodó göndör hajából kirázza a finom esztergaforgácsot, s a tisztaszoba felé taszigál

bennünket. Kezét széttárva kérdi, sörre, hűtött borra szomjazunk-e, mert minden itt van a keze ügyében.

Magam csak ámulok. A gyanúsítgatások feszültségének egyik emberemen sem látom a nyomát. Színészkedésekkel palástolják a közöttük levő feszültséget? Nem sokáig hagynak kétségek között, mert Baly János indít.

— Józsi bátyám, én a vendégemmel egy igazi orvvadász látására jöttem a maga szép lakásába. Nem rendőr, nem nyomozó, csak a vizek táján élő emberek faggatója. Mondom, magukat összehozom, ha valaki a maga emberségéből ismeri zegét-zugát a Kraszna, Szamos, Tisza járásának, hát akkor maga nem a tankönyvekből ismeri. Hát szóljon, hogy szégyenbe ne maradjunk szegedi vendégünk előtt.

— Hol kezdjem?

— Az elején — biztatja Baly.

— Hú, az nagyon messzire esik innét. Van annyi idejük?

— Ha magát nem zavarjuk a munkájában.

— Az megvár éngem.

— Mivel foglalatoskodik.

— Bele kapok én sok mindenbe, mint kislány a szöszebe. Készülnek a csörgős orsók a táncsoportnak, de csinálók virághordókat, borosokat javítok, kádakat ördögölök, házoromzatot faragok, kapubálványt vések. Mikor mi hoz kenyeret az asztalra.

— Szakmája a famunka?

— Á. Nem tanultam én semmit. Ellestem. A muszáj sok mindenre ráviszi a szegény embert. Nem várhattam örökséget az őseimtől, csak tán a megélést örököltem, hogy tíz körömmel kaparj, mert éhen halsz. Szegény emberek voltak az ősök, magam is az maradtam, mert így rajzolta meg utamat az élet. De ez nem panasz. Csak ha kérdeznek, hát az igazat mondom. Fölcsöpörődésemben már láttam, hogy nálunk a munka, amott a vagyon. Amitől éhen bőghetünk, ha a fejünkhöz nem kapunk. Hát a határ terített asztallal vár az év minden szakában, s nem azé a nyúl, aki elszalasztja, de aki elfogja.

A vadászat kicsi gyerekkoromban szenvedélyemmé lett. Igaz, a rokonság is folyton úton volt a betető falatért. Ha minden tilalmat megtart, amivel körülkerítették bennünket, akkor nekünk sült tökön, meg hordós káposzán kell kitelelni, potyóka szilván aratni.

És mi jögon másoké az erdők, mezők vadjai? Valamikor a miénk volt az! Most is kell, hogy jussunk legyen hozzá!

Én nem lopok. Sohase tettem. A törvénnel össze nem ütköztem. Csak annyit szereztem meg mindig, ami a magam szükségére kellett.

Suhancér koromban, hogy 60 filléres napszámért kapálni jártam, figyeltem a vadak csapásait. A nyulakét, a tollas vadakét, az őzekét. Este behurkoztam a jársukat, lestem őket. Ha fogtam, ha nem fogtam, én csapdát nappalra soha kint nem hagytam.

Ahogy cseperedtem, elállhattam segédrevésznek ide az átjárókhoz. Mikor hova. Kicsi pénz, sok munka. Ami csak éjszaka szünetelt. Ugráltak fölfelé a halak. A vadászszenvedélyű ember nem tudott tőlük nyugodni. Tilos volt pedig a revésznek még a picézés is.

Készítettem a horgokat. Fenékhorgot, tetőhorgot. Mikor milyen volt az időjárás, úgy közlekedtek a halak is. Néha 600 kampót is felcsalítottam. Tilos! Most is. Ráakadnak a növendékek, ha lehányom róla, elpusztulnak.

A parafákon úszó tetőhorgon, szerencsésebb éjszakákon 17 kilós halat is fogtam. Szegény emberek voltunk, de én a társaimat soha ki nem irigyeltem a zsákmányból. Kapták azok is a porciójukat, haza is jutott egy-két ételre való, és hát pénzre váltottam, amit tudtam. Legényedtem, élni kellett. Járunk lányozni, kocsmázni, ott zsebbe kellett nyúlni mindannyiszor. Édesapámtól hiába vártam, akár egy kupa sörre valót. Nem is nagyon akadt neki, amije volt, vigyázta még a fiától is. Nehezen jutott hozzá.

Nahát a halászatásért szorongattak a zsandárok is. A rév körüli csalitosokba húzódba lestek, de a szúnyogok annyira szívták a vérüket, hogy éjjél felé eloldalogtak. Tudom, mert én is ésszel éltem, lestem őket. Elmentek, bevettem a horgot.

Volt nap, hogy azok is szorongattak, ha olyan nagy a vágy bennem a halászat, vadászat iránt, mért nem váltok engedélyt. Ha azt a nagy pénzt, amiért akkoriban adták a vadászjegyet, puskát, még össze is kapargáltam volna, hát a gazdák nem álltak velem egy svarumléniába. Úgy üzentek ki válaszul a jelentkezésemre, hogy akinek csikó nem nyerit az udvarában, az ne akarjon velük vadászatra járni!

Hát nekem sohase nyerített. Így nem jártam velük, hanem a magam törvénye szerint. De nem lopni, nem a vadakból pocskot úzni.

Katonasorom előtt nagy hideg, havas telek jártak. A fácánok bekaparják magukat a hótakaró alá. Estefelé egy zsákkal, egy villával kimentem a fasorokba, szedtem őket, egyet se nyikkantak.

Az egész utca lakomázott belőle. De így szedegettem én a nyúlfiakat is. Mójjával. Soha nem gondoltam arra, hogy meggazdulok belőle. A muszáj, meg a szenvedély hajtott, s az a tudat, hogy az én fajtámat illeti mindaz, ami terem. A törvény mást mondott.

Na, jól van, elkerültem katonának. Odabarangoltam annyira, hogy a fölszabadulás után vetődtem haza. Hát persze, hogyan, puskástól. Az évek során értelmetlenül hurcolásztam, most hagyjam el, amikor valami kis hasznát vehetném?

Nagy öröömre látom itthon, hogy a katonanép meg olyan futamodással ment át a tájon, hogy hagyott az maga után puskát, löszert, mindent. Mi egy kiáltásra vagyunk a gránichoz, hát itt szaladni kellett annak, aki nem ellenségül állt szemben a fölszabadítókkal. Na, persze, én az elhagyott puskáknak is pártját fogtam. Sótalan zsírba raktam őket, bemajjaztam az ólpadlatba, ez olyan kétfedelű padlás, ahol a puskák ott békében megvoltak. Közben az új világ parancsa szerint megalakult az új vadásztársaság. Akkor is a vagyonosok voltak többen, a szegény ember gyerekét kiutálták maguk közül. Addig tették-vették magukat, hogy nekünk nem szorult hely benne. Koalíció volt, sok párt osztogatta kegyeivel a vadászjegyet, fegyvertartást, meg a területet.

Na, megint csak orozva, de csendben, mert ekkorára még több szeme nőtt a társaságnak, hogy a maga érdekeit védelmezze. A határi csősz is lesett, a harangozó lesett.

Nappali határi munkákon kifürkészttem az őzek járását. De éjszaka is próbát tettem. Amikor biztos voltam, merre vezetnek az útjaik, akkor a katonapuskával a sötét sötétjével odaguggoltam, ahonnet vártam őket. Én üres kézzel vissza nem jöttem. Persze csak a családra számítottam, a kisszájú rokonságra. Abból pénzelni nem lehetett. Hanem, ahogy erősödött a világ, egyszer kidobolják, hogy akinél katonai fegyver van, azonnal szolgáltatassa be, de senki le ne próbálja tagadni, mert tudják, hol van eldugva, s ha a házkutatás során előkerül, az a statárium szerint... satöbbi, satöbbi. Én voltam az első, aki beszállítottam egy katonapuskát a község-házára. Nagyon elégedett volt velem az előljáróság. Akkor még a régi jegyzőség működött, de új bíró volt az oldalán. De hát az is olyan virilista alapon. Szóval a gazdagokhoz húzott. Gondoltam, egyen meg a fene bennötöket a katonapuskával együtt, maradt még énnékem néhány.

Egy ideig nyugalom is uralkodott a határban. Csakhogy mikor eljött az ideje a vadlövésnek, megint lesre mentem. Már úgy érte, hogy ott nem lehetett durrogtatni, több lövést leadni. Mert rám szalad három falu vadásztársasága. Mert mind félti az övét. És minden az övé! Kimegyek, durrantok egyet, nem a vakvilágba. Eltévésztettem. Lövök meg egyet, a rámlások már, lovaskocsikon, és az erdők nyiladékein, mint a vadat bekerítenek. Majdnem rámlépnek a nagy tipródásban, ahogy meglapultam a bokrok között, de nem találtak. Elmentek, az én meglőtt őzem is elvergődött. De most már aztán mit csináljak, mert otthon is keresnek és otthon nem vagyok, annyi szentbizonyos. No, de hamar, megkapom a sebben vergődő őzet, segítek neki kiműlni, elkaparom a gazban, megmosdok az erdők harmatjában, loho-

lok haza. Már vártak, ahogy gondoltam. Hol, merre jártam? Aztán, ugyan mi közöttök hozzátok! Menyecskeztem, mondjam meg a címét?

Az asszony, persze, hogy hallja, a hideg rázza a félelemtől, meg a mondott szavaimtól. De hát véres a kezem, a ruhám, ingem.

No, reggel, de föl az előjáróságra. Más nyomot nem leltek, erdőkihágásért rámszóztak 50 000 pengő büntetést. Romlott a pénz, romlott, de így kimondani nagynak látszik. Nem volt nekem otthon még ötezer pengőm se, nehogy ötvenezer lett volna. Bevittem Naményba egy láda szilvalekvárt. Abból kitisztáztam magam.

A feleségem meg sírt-rítt, hogy őt az ideg teszi a sírba, hogy ilyen üldözött vad mellett él, hát hagyjak már föl vele, még nem késő. No, az asszonyi szóra megcsillapodtam, kereső foglalkozásba vertem magam. Ugyan volt énnekem mindig egy emberre való munkám. Őt hold harmadost fölfogtam, mellé illő mértékben répát, mikor mit. Megvolt a kenyérnek valóm. Gyümölcsöm, aszalványom. Azon el lehetett volna éppen lődörögni, de hát, ahogy annak a rendje, megszületett a gyerek. A rávalót, a nekivalót, de megszerezni, mert a Bugyi Pista gyereke már milyen mászóban jár, hát a Mag Jóska lánya milyen kipötytyentve jár, hát mi sem vagyunk alábbvalók, ne járassuk a kölkünket rongyokban, ahogy az énekes koldus a poronyait. Ahogy nő a gyerek, úgy növekszik a költség. Majd legényke, nekünk is segíteni tudó, majd nősülendő, hová hajtja le a fejét, ha mi nem kaparunk neki.

Ütöm-vágom, de értelemmel. A jobb pénzü emberek, ahogy beerősödött a forint, fészkelődtek a házaikkal. A földdel riogatódtak, hogy azt nem érdemes megragasztani, mert jön de sebesen az az idő, amikor az állam kinyújtja érte a kezét. Ez nem volt titok. A legutolsó falusi szemináriumokban tárgyalták, hogy mi a jövő parasztságának az útja. A közös gazdálkodás.

Hanem a házak kikúpálására nagyon megjött az étvágy. A családok is lombozottak, az igények is virágba borultak. Magasítsuk, bővítsük a házat. Ki milyen zsebű volt, milyen igényességű, hát úgy rakatta a fészket. Némelyik parasztnak olyan jól sikerült az utcai szobája, hogy sajnálta használni. Lakott a konyhában, amit sajnált piszkolni. Épített egy piszkos konyhát, amazt tisztának tartotta, oda csak mezítláb mert bemenni.

De a piszkos is olyan takarosra sikerült, hogy még azt is sajnálta füstölni. Ragasztott egy harmadik konyhát. És így ment némelyiknél szalagban kifelé, majdnem a kertlábig.

Na, keletje kerekedett az építő embernek, anyagnak. Csakhogy akkor még nem volt kitalálva a Tüzép. A régi fakereskedők a legyet hajtották a lábuk száráról, az újak abból éltek, hogy ez sincs, az sincs. Ahol nincs, és a szükség föltámad, mi sem parancsolóbb, minthogy teremteni kell.

Erdélyből mentek már Szegednek a nagy tutajok. Högyös sipkás románok rajta. Voltak éjszakázó helyeik, ahol beszélni lehetett velük. Csereberéltünk. Kukoricáért, búzáért eleresztettek a lópjaikból olyan szálfákat, hogy 80 centis volt az átmérője és húsz méternél találtuk a végét. Ezek adták a gerendákat. Állványokra vettük őket, hajófűrészsel nekiálltunk.

Dolgoztam az apáti kompkészítő mesternél, hát tudtam, hogy hasít a fűrész. Egy négyméteres gerendának majdnem 14 ezer fűrészvonalas kellett. Számoltuk, volt rá időnk, hiszen éveken át gyártottuk az építőanyagot, és sokszor fölépítettünk egész házakat. Egy jobb lakóház fölfázásáért 13 000 forintot is fölmarkoltunk, ami nagy pénznek számított. Igaz, három felé osztottuk, igaz, évente nem is egy tanyát föl tudtunk építeni.

Néha akadozott a tutajosok útja. Év is elmúlt, kettő, nem jöttek. Kereset nélkül álltunk. Pedig éppen akkoriban jött volna meg az étvágyunk a tollasodásra. Szerettünk volna már a magunk házában lakni, a portát meg bírtam venni hozzá, aztán évekig se té, se tova. Épp a betévőnket is a régiek nyomán szereztük elő. Eljártunk Csarodára sulymot gyűjteni, tőzegafonyázni, de szedtük a tündérrózsát a gyógyfüveseknek. Hajkuráztuk a morotvák csikféleségeit. Vidrák, nyestek, hermeliknek telephelyeit ismertem, s akárhogy huncutkodtam, abból jövedelem nem csur-

rant. Túljártak az eszemen. Valahová elköltöztek. Nem hinném, hogy ember éngem az ő ismeretükben megelőzött volna. De ezeknek olyan figyelő rendszerük van, hogy őrt állítanak. Áll két lábon a hermelin, leadja a füttyöt, menekülnek. De olyan messzire elköltöztek, hogy még egyszer nem bukkantam a nyomukra. Ne higgye, hogy képzelődöm.

Büszke voltam rá, hogy én olyan természeti titkokat tudok, amit a hivatásos vadászok sem. Számon tartottam a lónyai hollótelepet, gém- és kócsagtelepeket. Ezekből nem pénzeltem, de egyszer egy jobb vadásznak az igénye szerint karvalyt, ráróslóymot szereztem, idomitottam. Ez a jobb vadász a másik világból szakembe-
resedett át hozzánk, és voltak ilyen úri passziói. Tudtuk, hogy tilos. De annyira reszelte az ördög, hogy teljesült a kívánsága. Bánni nem tudott velük, pár hónapig ajnározta őket, elrepültek tőle. Persze az ilyen manikűrös munkából nem lehetett megélni. Nem jöttek a tutajok, próbáltunk magunkon segíteni, ahogy tudtunk.

Panyolával szemben a Tiszából, kis viznél mindig kilátszott egy karéjban mutatkozó tölgyfasánc. Véggel voltak a mederbe püfölve, ahogy a régi öregek mondták, még a törökök előtt. Ez volt a Balogh—Semlyén falujának a maradványa, kolostora, vára, mije. No, hát kié az a cölöprendszer, ha nem a miénk? Hisz a mi elődjeink verejtékeztek azért, azoknak minden szilánkjáért. Kötelet kötöttem a derekamra, mint a gyöngyhalászok, lebukdácsoltam a gerendázatok közé, kitapogatni, hogy miképp tudjuk majd magunkénak. Amikor az megvolt, emelőszerkezetet kellett fabrikálni hozzá, mert a Tisza talaja annyira fogta, hogy csak robbantással lehetett volna kimozdítani azokat.

Heteket eldolgoztunk vele, mire kibáltuk a jó tölgymateriákat. Két-három házat fölfáztunk belőle, s eladtunk néhány öl tűzrevalót is, de még nekünk is maradt.

A kutya sem ugatott meg bennönket érte. Értéket mentettünk, nem? Nem lop-tuk. Megvizesedtünk érte. Na, ebből kitellett az én házam fázata is. De hát attól még nem ház. Pénz kellett volna mindenre.

Gyerekkori emlékeink között sok mesét számon tartottunk a volt várak alatt elrejtett aranyakról. Felnőtt, bolond fejjel, a muszájtól meg a kutatószenvedélytől hajtván, elkezdtük mi a Nagydobos határában levő Kukod, meg Kokod földváraknak a fundamentumát áskálni. Tudtuk, hogy tilos.

Késő délutánonként nekiálltunk, de több napon által. Egy rézpetákat se talál-tunk, pedig mint a vakondok, járatokat furkáltunk benne. Beleástunk a vámosatyai várkolostor alapjába is. Földvárak voltak ezek, kemény, döngölt talajokon. Megpró-báltuk a gelénesi rablólovag vár alját is. Nem volt szerencsénk. Pénzt itt sem talál-tunk, csak mészbetétes szép kályhacsempéket, amiket beszolgáltattunk a vásáros-naményi múzeumnak. Még meg is köszönték levélben a kedvességünket, hogy fel-hívtuk a figyelmüket erre a régi leletes helyre.

Aztán ahogy az évek ráncosítottak, úgy simult ki lassan az életem. Beleköltöz-tem a magam házába, de a fiamat is új házba tettem. Igaz, a víz lepusztított ben-nünket a sárga földig, de az állam a tenyerén hozta helyette az újat. Itt a falu há-zainak 99 százaléka új. Jobb mint a régi volt, bár abban is éppen holtomig meg-élttem volna.

Megélek a barkácsolásból is, hogy ilyen nyugodtabb vizekre került a sorsunk hajója. Vadászhatok is. Már nem mondják, hogy csikó nyerítsen az udvaromban, benne vagyok a törvényes társulatban. Így aztán vadászgatunk, dúvadásznak. Sok erre a róka. A nevelt vadakat pusztítják. Rókát nem lehet akárhogy lelőni. Sok vadásztársam irigyel, hogy meglőttem eddig vagy százat. De ez nem hasszám. Százat meglőttem, bizonyosan. A rókát nem szabad oldalba löni, mert a sörét elrontja a bőrt. Fejen, vagy szügyön kell célozni. Sok vadásznak a lába között is elszalad a róka. Ha oldalt szalad, én rászólok, odanéz, szemem lövöm. A bőrnek semmi baja.